

daag in Brussel zijn,’ vertelt een man uit Oostende later op de dag, ‘en samen met een paar vrienden wandelde ik in de buurt van de Innovation. Plots zagen we overal mensen lopen, we zagen rook die door de ramen naar buiten werd gejaagd, we hoorden geroep, getier... Achter de ramen riepen mensen om hulp, en we zijn onmiddellijk op een kleine balustrade boven de uitstalramen geklommen. We sloegen een paar ramen in, kropen daardoor naar binnen en haalden langs dezelfde weg een paar vrouwen uit het gebouw. Er was er een bij met twee gebroken benen, waarschijnlijk gevallen in het tumult. Veel mensen hebben we helaas niet meer kunnen redden. De stinkende rook werd te dik en de hitte kwam te dichtbij. Een van mijn vrienden is zelf zwaar gewond geraakt. Ik ben hem uit het oog verloren. Zouden ze hem naar het ziekenhuis gebracht hebben? Of zou hij dood zijn?’ Niemand die het hem kan zeggen.

Maandag 22 mei, de dag van de brand – Olivier Greindl en zijn moeder zoeken een uitweg uit de vuurhel.

‘De Innovation bestond uit talloze balkons die uitkwamen op een enorm grote inkomsthal,’ haalt de op dat moment twaalfjarige Olivier de helse tocht vijftig jaar later terug. ‘Door de drukte was het onmogelijk om langs de grote trappenzaal naar beneden te gaan. We vonden een deur langs de andere kant. Vandaag zou men dat een nooduitgang noemen, toen nog niet. Er waren zeker geen pictogrammen of zo. We daalden af langs een trap. Er waren al veel mensen voor ons, en achter ons volgden er nog veel meer. *“Ne me lâche pas! Laat me niet los!”* zei mijn moeder. Maar we waren nog maar pas vertrokken of ik moest haar hand al loslaten. Als kleine jongen daalde ik veel sneller dan de meeste mensen. Al moet je niet geloven wat er achteraf in de krant werd verteld dat ik langs de trapeuning naar beneden zou gegleden zijn. Dat was gewoon onmogelijk. Ik ben naar beneden gelopen, zoals iedereen.’

‘Wat ik me herinner: rook, duisternis, paniek, mensen die riepen en huilden. Ik wrong me overal tussendoor en bereikte al snel de uitgang in een van de zijstraten. Wat me altijd is bijgebleven: mensen haastten zich, wilden snel buiten geraken, duwden elkaar bijna omver, maar eens ze op straat stonden, bleven velen stokstijf staan, terwijl achter hen nog tientallen anderen aan het rennen waren voor hun leven. Je zag hen denken: *“Et maintenant?”* Er ontstond een opstopping die helemaal niet hoeven

had. Zelf zette ik me opzij, en wachtte op mijn moeder. Ik had geen besef van tijd, weet niet hoe lang ik daar heb gestaan, maar het moet een hele poos geweest zijn. Ik was niet ongerust, ik was er zeker van dat mijn moeder zou buiten geraken. Maar het bleef maar duren. Er kwamen nog nauwelijks mensen naar buiten en zij was er nog steeds niet bij. Ik keek links, ik keek rechts, zocht in de menigte, maar nee, ze was niet te zien. Paniek? Nee, *pas du tout*, ik realiseerde me de ernst van de toestand niet.'

'Mijn moeder is uiteindelijk door brandweermannen uit het gebouw gedragen. Haar kleren zaten onder het roet, ze had veel rook ingeademd. Ze hebben ons dan direct met een ziekenwagen naar de eerstehulpafdeling gebracht op de bovenste verdieping van de Bon Marché, honderd meter verderop. Veel konden ze daar niet doen. Misschien hebben ze haar een aspirine gegeven, dat weet ik niet meer. Ze was bevangen door de rook, maar niet heel erg. Van daar hebben ze ons naar het Sint-Pieters-ziekenhuis gebracht. Daar hebben we mijn vader kunnen verwittigen: hij is me komen ophalen en heeft de uitstekende beslissing genomen om me onmiddellijk naar het internaat te brengen. Daar kwam ik tot rust.'

Adjunct-secretaris-generaal Roger Pennequin ziet intussen het bedrijf waarvan hij directielid is in vlammen opgaan. 'Ik zat met mijn vrouw te lunchen in een restaurant vlakbij de Beurs, toen ik de aanhoudende sirenes van brandweerwagens en ambulances hoorde. Die bleven maar komen. Ik had meteen door dat er iets ernstigs aan de hand was en wou weten wat. Ik ben dan in de richting gestapt waar ze naartoe reden en zag de grote rookkolom boven de daken, in de buurt van de Innovation. Eerst dacht ik nog dat het om de Bon Marché ging. Maar toen ik op het De Brouckèreplein aankwam, was het al duidelijk dat het niet de Bon Marché was. Naarmate ik naderde bleek het onvermijdelijke: het was de Inno zelf. Een vuurhaard. Mensen maakten zich in de omringende straten snel uit de voeten. Ik nam afscheid van mijn vrouw en probeerde een ingang te zoeken om binnen te geraken, maar dat lukte niet meer. In de Dambordstraat werden nog mensen door brandweermannen gered uit het brandende gebouw. Daar blijven had geen enkele zin.'

Ongeveer terzelfdertijd daagt Claude Richez op, die minder dan vijf maanden voordien adjunct van het studie bureau van Innovation is geworden. 'Kort voor de middag kreeg ik een telefoontje van de Franstalige Brusselse universiteit ULB. Of ik wat uitleg wilde komen geven over de

ideeën inzake econometrie die we wilden toepassen? Om 13u35, op het moment dat de brand net begonnen was, verliet ik de parking van het Rogiercentrum. Er was nog niets te zien. Maar toen ik nauwelijks aangekomen was op de ULB, zei men me dat de Innovation in brand stond. Ik ben onmiddellijk teruggekeerd, heb me in de buurt geparkeerd en wou het gebouw binnengaan, maar de *gendarmes* hielden me tegen. "Stop! Het is daar tweeduizend graden. Als u nu binnengaat, zult u niet meer buitengaan." Ik stond daar samen met de personeelsdirecteur. We zijn rond het gebouw gewandeld. De brandweer kon nauwelijks manoeuvreren in de Nieuwstraat. Pompiers en vrijwillige passanten hebben de geparkeerde auto's opgepakt en letterlijk opzij gesmeten. Even later zagen we de eerste dertien kisten buitengedragen worden.'

Brandweerman Henri Geens blijft het ene na het andere onwaarschijnlijke tafereel zien. 'Plots hoorden we een stem. Door de stofwolk zagen we helemaal bovenaan een brandweerladder een collega die op zijn moeder stond te roepen. "Mama! Mama!" Die durfde niet meer naar beneden te komen. Angst omdat hij dacht dat het gebouw op hem zou neerstorten. Twee pompiers zijn dan naar boven geklommen om hem te bevrijden. Hij hield de stang van de ladder met twee handen vast, verkleumd als hij was van de schrik. Hoe zou je zelf zijn? Compleet in shock was die man. Ze hebben hem met veel moeite naar beneden geëscorteerd en meteen afgevoerd naar een ziekenhuis.'

'Een andere collega was niet *van dienst* en kwam toevallig langs. Hij is in burgerkleden op een ladder geklauterd en heeft op het dak twee of drie mensen bevrijd. Maar toen hij weer naar beneden wilde komen, was de ijzeren ladder gloeiend heet geworden. Zonder handschoenen gleed hij eraf. Zijn handpezen zagen wit, die waren helemaal doorgebrand. Hij kon zijn handen niet meer normaal bewegen en was dus niet meer geschikt om brandweerman te zijn. De verzekering weigerde achteraf zelfs om hem uit te betalen, omdat hij *in fout was*: geen handschoenen aan. We zijn in staking gegaan tegen zijn ontslag. Stel je voor: er is een noodgeval, je gaat helpen en dan zou je daarvoor gestraft worden! Gelukkig is het toch nog in orde gekomen en mocht hij een andere job binnen de brandweer blijven doen.'

'Op een bepaald moment viel mijn frank,' keert Geens terug naar de dag van de ramp. 'Mijn vader werkte in de Broekstraat, bij Union Minière,

twee blokken verder. 's Maandags ging hij regelmatig eten in het restaurant van de Innovation. In die tijd was er nog geen gsm, ik kon niet proberen hem te bereiken. Ik dacht: hij zit hier ook binnen. Maar ik kon niets doen. We hebben nog geprobeerd om langs de achterkant binnen te geraken, maar dat was onmogelijk: een oven was dat. Pas 's anderendaags kon ik langsgaan bij mijn ouders. Bleek dat mijn vader die dag gelukkig niet was gaan eten in de Innovation.'

Geens' collega Georges Swinnen zal een hartverscheurend moment nooit vergeten. 'Een moeder was met haar kind heelhuids uit het helemaal met rook gevulde gebouw geraakt,' zegt hij veertig jaar later in *Gazet van Antwerpen*. 'Maar toen ze eenmaal buiten was, zag ze dat het kind dat ze aan haar hand hield niet haar zoontje was, maar een meisje dat ze helemaal niet kende. Haar eigen kind was overleden, zo bleek later.'

Voor Rode Kruisvrijwilliger Jacques A. Van Camp wordt de nachtmerrie iets voor tweeën tastbaar. 'Op het trottoir lagen de gewonden tussen de doden. Overal lichamen. Wie dood was, was niet eens bedekt met een laken. Daar was geen tijd voor. We konden niet te dicht bij het gebouw gaan staan, de hitte was ondraaglijk. We hadden ook geen beschermende kleding aan. Brandweermannen gooiden de lijken in de ziekenwagens, alsof het zakken met aardappelen waren. Twee gewonden die rechtop zaten, een paar die neerlagen, daartussen een lijk, daarmee reden we zo snel mogelijk naar het Sint-Pietersziekenhuis. Er werden geen medische zorgen toegediend onderweg, wij zaten gewoon met z'n tweeën vooraan. Achterin was trouwens toch geen plaats meer.' Van Camp vertelt het met trillende stem. De doden zijn geen mannen, vrouwen of kinderen meer, het zijn 'lijken' geworden. Ontmenselijkt, haastig op elkaar *gesmeten* om de zwaargewonden zo vlug mogelijk naar een ziekenhuis te kunnen brengen.

Zondagavond 28 mei, dag 6 na de brand – Een officieel communiqué van de Saoedische ambassade in Brussel.

‘Deelnemend in de rouw van het Belgische volk,’ staat er, ‘heeft Zijne Majesteit Koning Faisal besloten het voorziene galadiner van overmorgen dinsdag 30 mei, dat zou plaatsvinden in het Hilton-hotel te Brussel, te annuleren. Het bedrag dat aan dit diner zou besteed worden, zal geschonken worden aan de families van de slachtoffers van de tragische brand in de Innovation.’ Het lijkt niet meer dan een fait divers in de verstrekte marge. Niemand kan vermoeden dat er later een verband zal worden gelegd tussen dit afgelaste diner en een nog dramatischer gebeurtenis dan de brand in de Innovation. Een tragedie die tien keer zoveel slachtoffers zal maken en die de wereld voorgoed veranderde. Tot vandaag.

Maandag 29 mei, dag 7 na de brand, 12u15 – Koning Faisal landt op de luchthaven van Zaventem.

Faisal bin Abdoel Aziz al-Saoed, zoals hij voluit heet, is de vader van het moderne Saoedi-Arabië. Het onaantastbare hoofd van een koninkrijk waarin schijnbaar onuitputtelijke olierijkdommen gepaard gaan met een uiterst strenge interpretatie van de islam. Het wahabisme of salafisme, maar op wat godsgelerden na zeggen die termen niemand iets in 1967. Het belet *Gazet van Antwerpen* in elk geval niet Faisal als ‘een moderne profeet’ in te halen. Als iemand om flink op in te zetten voor de toekomst ook, want... ‘Door zijn zeer verzorgde opvoeding en zijn reizen leerde hij het Westen kennen en ademde hij al vroeg een democratische lucht in. Faisal is een zeer innemende persoonlijkheid waarin oosters raffinement en westerse praktische zin samengaan.’ Oké, hij is een moslim. ‘Een diepgelovige muzelman,’ stipuleert de krant, maar eentje met een groot pluspunt. ‘Hij is, wat uitzonderlijk is voor een volgeling van Mohammed, de enige monogame vorst in het Midden-Oosten.’ Zeer de vraag of hij anders welkom zou zijn bij ons vorstenpaar. Hoewel, de Saoedi’s hebben geld zat om te investeren, dus...

Het wordt een staatsbezoek van hoge, zéér hoge orde, waarbij met name Boudewijn zich het vuur uit de sloffen loopt om Faisal met meer dan gewone égards te ontvangen. ‘Thans beseffen wij,’ spreekt hij ’s avonds

op het galadiner in het paleis van Laken, ‘welk verheven ideaal, ontloken uit het islamitisch geloof, het onmetelijke werk bezielt dat door Uwe Majesteit werd ondernomen om Uw volk deelachtig te maken aan de opgang naar de welvaart zonder de wet van de Koran te overtreden.’ En dat daar dan zweepslagen, onthoofdingen en net niet als mummies ingezwachtelde vrouwen bij horen, ach ja. Het maakt verder ook niet uit dat de Zesdaagse Oorlog op uitbarsten staat en dat Saoedi-Arabië uiteraard allesbehalve aan de kant van Israël staat. ‘Ik wens,’ besluit Boudewijn zijn tafelrede, ‘dat deze contacten nog nauwere vriendschapsbanden tussen onze beide landen in de hand mogen werken. Zo zullen wij, wat ons betreft, ertoe bijdragen uw innerlijkste wens te verwezenlijken: vrede aan al de mensen van goede wil.’

Wat Faisal niet belet tijdens zijn bezoek aan ons land zijn troepen officieel te mobiliseren, maar ook dan is de kans microscopisch klein dat er een halve eeuw later nog zal worden gepraat over zijn bezoek. Alleen, er is nog dat andere galadiner. Dat geschrapte galadiner, en het gebaar van Faisal naar de families van de Innovationslachtoffers. En er is nog iets anders. Op de derde en laatste dag van zijn officieel bezoek krijgt Faisal de sleutels van de moskee in het Jubelpark. Die moskee, wordt volgens de kranten:

‘... het godsdienstige en culturele centrum van de mohammedaanse gemeenschap in ons land. De moskee zal worden beheerd door een internationaal centrum van de Islam, dat voorgezeten wordt door de ambassadeur van Saoedi-Arabië in Brussel.’

Faisal krijgt dus veel meer dan de sleutels van een gebouw dat – een opmerkelijke kronkel van de geschiedenis – oorspronkelijk een paviljoen was van de Wereldtentoonstelling van 1897 die, zoals al aangegeven, mee heeft geleid tot de expansie van de Innovation in de Nieuwstraat. En dat is niet het enige verband. Vanwaar dat genereuze gebaar van België? Faisal krijgt de sleutels plechtig overhandigd van twee politieke zwaargewichten, de ministers Pierre Harmel (Buitenlandse Zaken) en Pierre Wigny (Justitie en Franse Cultuur), wat naadloos past in het charme-offensief van de regering Vanden Boeynants I om de Saoedi’s te verleiden tot miljoeneninvesteringen in ons land. Achter de schermen en om een heel andere reden speelt koning Boudewijn er ook een rol in. Hij wil Faisal op deze manier bedanken voor – jawel – zijn financiële steun aan de families van de Innovationslachtoffers.

Het geschenk wordt in dank aanvaard en parallel ermee wordt het Islamitisch en Cultureel Centrum (ICC) van België opgericht. Een jaar later financiert Faisal de bouw- en renovatiewerken aan het gebouw, dat – dixit het ICC – ‘moet dienen als vuurtoren van de islam in Europa’. De Belgische regering, van haar kant, erkent het ICC als vertegenwoordiging van de islam en de moslims in België.

Nog een jaar later, in 1969, wordt het gebouw bij Koninklijk Besluit voor negenennegentig jaar ter beschikking gesteld van het ICC. In 1978 wordt de Grote Moskee plechtig ingewijd, in aanwezigheid van koning Boudewijn en Khalid bin Abdoel Aziz al-Saoed, halfbroer en opvolger van de intussen overleden Faisal. Faisal is, om het door vorst en vaderland zo nadrukkelijk gepamperde land en koningshuis toch even te schetsen, in 1975 vermoord door Faisal bin Musad, een zoon van een van zijn halfbroers. Die is daarvoor onthoofd met een zwaard met een massief gouden handgreep en zijn hoofd werd op een houten spijker gespiest en getoond aan het publiek. Faisal zelf blijkt overigens dan toch niet monogaam geweest te zijn. Hij heeft vier weduwen achtergelaten.

Maar goed, de politiek-religieuze gevolgen van een en ander zijn groot in ons land. Dankzij het gulle relatiegeschenk in de directe nasleep van de Innovationramp zet het wahabisme voet aan wal, en de vlag van de Saoedische interpretatie van de Koran wappert boven de Grote Moskee. Tot 11 september 2001 staat niemand daar echt bij stil. Maar dan boren gekaapte vliegtuigen zich onder meer in de Twin Towers, er vallen zo'n drieduizend doden, en de wereld staat in brand. Het merendeel van de daders blijken Saoedi's te zijn, net zoals hun leider Osama bin Laden, en er rijzen vragen over financiële en andere banden met voor-aanstaande Saoedische families. Vragen ook naar wat er in de Belgische moskeeën zoal gebeurt en gebeurd is. Met name in de Grote Moskee in het Jubelpark, sinds de plechtige sleuteloverhandiging van 1967. Welke islam wordt daar eigenlijk gepredikt en beleden? En door wie? Het Vast Comité van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (Comité I) van de Kamer en de Senaat is daarover meer dan duidelijk, in zijn rapport van 19 juli 2002:

‘De directeur van het (*Islamitisch en Cultureel Centrum van België*), een imam, heeft vaak de Saoedi-Arabische nationaliteit en is een wahabiet. De wahabitische stroming is totaal verschillend van de doctrine die de meeste van de in België wonende moslims volgen. Het centrum was

een van de officiële gesprekspartners van de Belgische overheden, met name voor de volgende zaken: het uitreiken van de attesten waarmee buitenlandse imams een verblijfsvergunning voor België kunnen krijgen en het benoemen van docenten voor het islamonderwijs in de Belgische scholen. Sinds 1978 gelden de bepalingen van het Schoolpact voor het centrum en ontvangt het subsidies waarmee het de ongeveer 600 godsdienstleraren in de lagere en middelbare scholen kan betalen.’

‘Sinds 1989 leidt het centrum ook de school “Al Ghazali”, een opleidingsinstituut waar traditionele godsdienstvakken zoals de exegese van de Koran en de Arabische taal worden onderwezen. De Veiligheid van de Staat stelde vast dat de Moslimbroeders er veel invloed hebben. Volgens de Veiligheid van de Staat controleren de Saoedi’s het Islamitisch en Cultureel Centrum van België. De leden van de ambassade van Saoedi-Arabië die belast zijn met religieuze aangelegenheden hebben het wahabisme, de strenge en puriteinse officiële religieuze doctrine van dit land, ingevoerd in de Grote Moskee, tot schade van de gematigde moslims die gewoonlijk naar deze moskee komen. Er werden bijzonder virulente preken gehouden, met name tegen Brussel dat de “hoofdstad van de kafirs” (ongelovigen) wordt genoemd. De Dar El Iftah, het hoogste rechtscollege dat in Arabië religieuze en sociale geschillen beslecht, probeert er leden van de Saoedi-Arabisch religieuze politie (Al Mutawa’a) te introduceren. Deze politie gaat door voor een ultraconservatieve instelling die toezicht houdt op de naleving van de islamitische zeden en de geboden van de Koran heel streng oplegt. Onder het personeel van de moskee vindt men ook radicale salafisten.’

De Belgische politicoloog Bilal Benyaich verwoordt het in datzelfde jaar zo, in zijn boek *Islam en radicalisering bij Marokkanen in Brussel*: ‘Het ICC was van in het begin geen moskee ván, maar wel vóór moslims uit Brussel en bij uitbreiding België. Via verschillende kanalen kon het ICC voortaan het wahabisme promoten. We kunnen stellen dat de Saoedi’s met de naïeve zegen van de Belgische overheid een deel van de moslims in België, en dan vooral de Marokkaanse moslims, mochten kerstenen tot de meest strenge en puriteinse verschijningsvorm van de islam.’ Of zoals de Brusselse PS-politicus van Marokkaanse afkomst Rachid Madrane het ook in 2016 kernachtig samenvat:

‘De erfzonde van België is dat het de sleutels van de islam aan Saoedi-Arabië heeft gegeven om er zeker van te zijn dat dit land petroleum zou blij-

ven leveren. Het resultaat is dat de gematigde islam geïnfilterd is geraakt door het wahabisme en het salafisme.’

Toch niet zo’n onschuldig staatsbezoek een week na de ramp, en een wel heel opmerkelijke uitloper van de brand in de Innovation.

Maandag 29 mei, dag 7 na de brand – *Der Spiegel* ligt in de kiosken. Het weekblad schrijft dat Duitse bedrijven de ramp hebben voorspeld en... dat de directie van Innovation zich daar niks van aantrok.

Een artikel onder de ietwat dubbelzinnige kop ‘*Leises Klingeln*’ (‘Stil rinkelen’) bevat potentieel explosieve informatie, maar ontgaat iedereen in ons land grotendeels. Het verslag begint met het al aangehaalde opmerkelijke verhaal van verzekeringsagent Selleslugh die een parkeerboete onder de ruitenwisser van zijn auto had teruggevonden, mocht hij de brand overleefd hebben. Daarna wordt de theorie van het ontstaan van de brand op de kinderafdeling overgenomen. *Der Spiegel* is gaan praten met personeelsleden die de ramp overleefd hebben. Een dienstster van het restaurant heeft een oude dame een collega van haar horen toebijten: ‘*Ich möchte endlich meine Seezunge haben.*’ Waar blijft die zeetong?

In Duitsland moeten alle warenhuizen met een oppervlakte vanaf 5000 vierkante meter sprinklers installeren, meldt *Der Spiegel*. Wettelijk verplicht. Daaruit spuit, in geval van brand, honderd liter water per minuut. De jets beginnen al vanaf zeventig graden te werken. ‘In België is er geen sprinklerplicht, omdat de Belgen hun “laissez faire” koesteren. De licentieplicht voerden ze als laatste Europese staat in. Voorschriften voor buschauffeurs werden pas verstrengd, nadat Belgische bussen in het afgelopen jaar met twaalf zware ongevallen tot schrik van de Europese straten waren uitgegroeid.’

En zo staan nog meer vingerwijzingen op de pagina’s. Dat er in België pas een parlementaire commissie voor brandveiligheid werd opgericht nadat kort na elkaar drie ouderlingentehuizen waren afgebrand, waarbij drieënvijftig doden te betreuren vielen, bijvoorbeeld. Of dat er geen toereikend materieel is voor wolkenkrabbersbranden: de langste brandladder reikt niet hoger dan zes verdiepingen. Maar dan komt het...

Der Spiegel laat de chef van de brandbeschermingsafdeling van een bedrijf uit Keulen aan het woord. ‘Tijdens een van onze bezoeken heb-